

gevallen zou moeten beoordeeld worden door de strafuitvoeringsrechtbank in een multidisciplinaire samenstelling.

Sommige beslissingen blijven tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht behoren zoals de uitgaansvergunning, het penitentiair verlof en de strafonderbreking. Deze maatregelen worden namelijk aangezien als inherent aan het standaardregime van een veroordeelde en kunnen aangewend worden om acute familiale en sociale problemen van de veroordeelde op te lossen, om de band met de buitenwereld in stand te houden en/of om de reïntegratie voor te bereiden.

De wetgever gaat er nog steeds van uit dat aan iedere veroordeelde strafuitvoeringsmodaliteiten kunnen worden toegekend, al dan niet met de oplegging van bijzondere voorwaarden. Wanneer dit niet het geval is, zal de rechter of de rechtbank dienen te motiveren en voorziet de wet dat de zaak later opnieuw wordt bekeken.

De slachtoffers worden van de meeste beslissingen op de hoogte gebracht en worden betrokken bij de procedure voor de rechtbank waarbij ze gehoord worden over de voorwaarden die in hun belang kunnen opgelegd worden aan de veroordeelde.

Het is duidelijk dat met de nieuwe wetgeving vele veranderingen moeten gebeuren in het hele justitiële apparaat. Daardoor zijn de bepalingen van de wetten niet meteen van toepassing. De wetgever heeft wel duidelijke termijnen bepaald binnen dewelke de wetten dienen uitgevoerd te worden. Ideaal zou zijn dat ondertussen de Basiswet van 12 januari 2005 die de interne rechtspositie van de gedetineerden regelt, wel al in werking treedt. De beginselen van reïntegratie en herstel die deze basiswet uitwerkt, sluiten namelijk perfect aan bij de doelstellingen van de hier besproken wetten.

YVES VAN DEN BERGE*

* Substituut-procureur des Konings Parket Dendermonde. Lid Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen.

"WHAT WORKS" IN BELGIUM? BEHANDELING IN STRAFRECHTELIJKE CONTEXT - VERSLAG VAN DE STUDIEDAG DIE OP 6/6/2006 WERD GEORGANISEERD DOOR DE VUB - VAKGROEP CRIMINOLOGIE

Inleiding

Op 6 juni 2006 organiseerde de vakgroep Criminologie aan de VUB een studiedag omtrent het welbekende "what works" debat. De studiedag was de laatste activiteit in een reeks postacademische vormingsdagen. Deze worden georganiseerd in samenwerking met IPAVUB (Instituut voor Postacademische vorming van de VUB) en zijn gericht naar mensen met een academische vorming of experts op het terrein. Elke twee jaar wordt een cyclus opgebouwd rond een bepaald thema, de afgelopen twee jaar was dit "Veiligheid als maatschappelijk gegeven". De effectiviteit van behandeling van daders binnen een strafrechtelijke context werd gekozen gezien dit debat, dat oorspronkelijk dateert uit de 60-er en 70-er jaren, momenteel een heropleving kent. Deze manifesteert zich zeer uitgesproken in de Angelsaksische wereld, maar is eveneens aanwezig in continentaal Europa en relevant voor de situatie in eigen land. Omwille van deze evolutie werd de studiedag opgebouwd uit een internationaal luik, waarbij twee toonaangevende onderzoekers uit de UK een uiteenzetting gaven, en bijdragen van experts uit eigen land (Vlaanderen en Wallonië). In deze bijdrage willen we kort verslag geven van de belangrijkste aspecten die tijdens deze studiedag aan bod kwamen.

Plenary session 1. Outcome evidence on offender rehabilitation: Messages from research, and lessons from practice

Dr. James McGuire, forensisch psycholoog aan de universiteit van Liverpool¹, schetst een overzicht van de evolutie sinds Martinsons' analyse van 231 effectiviteitsstudies onterecht werd samengevat in de slogan "Nothing works!". Sindsdien zijn er vele studies gevolgd. Deze zijn intussen zo talrijk (> 2000) dat men voor de analyse ervan

¹ Zie met betrekking tot dit thema: MCGUIRE, J. (ed.), *What Works: Reducing Reoffending*, Chichester, Wiley, 1995.

een beroep doet op statistische methoden, nl. meta-analyses, en ook hiervan telde McGuire er vorig jaar niet minder dan 52. Risicofactoren die gelinkt worden aan voortdurende criminaliteit verwijzen naar achterliggende criminogene patronen zoals: beperkt ouderlijk toezicht, weinig familiale en sociale binding, tenzij met andere delinquenten, problemen op school en met tewerkstelling, antisociale attitudes, een gestoorde interpretatie van andermans intenties, beperkte mogelijkheden tot probleemoplossing en zelfcontrole met betrekking tot negatieve emoties zoals agressie, depressie, angst. In de geëvalueerde studies werden verschillende soorten interventies gebruikt (therapie, onderwijs, opleiding, strengere bestraffing,...) en werd de effectiviteit getoetst aan de hand van controlegroepen die niet werden behandeld. De algemene uitkomst is positief: behandeling in een strafrechtelijke context heeft een positieve invloed op recidive, zij het dat het optimisme gematigd dient te blijven. De omvang van het effect is verschillend, waaruit eveneens conclusies kunnen getrokken worden. Belangrijke resultaten zijn dat:

- Ambulante behandeling meer effect heeft dan behandeling in een institutionele context.
- Er wordt meer effect gemeten bij inbreuken tegen personen dan bij vermogensmisdrijven.
- De beste resultaten werden bekomen met een cognitief-gedragsmatige aanpak.
- Er worden betere resultaten geboekt bij jongere dan bij oudere daders.
- Het is belangrijk om zich te richten op de verandering van criminogene problemen.
- Er gaat een belangrijke invloed uit van de ondersteuning door "significante anderen".
- In recente studies werden grotere effecten gemeten.

Hieruit kunnen dan weer richtlijnen worden afgeleid voor effectieve programma's en voor de implementatie ervan. Dr. McGuire besluit met de lessen die hij trok uit deze studies, nl.: het is best om *evidence based* te werken, alle betrokken actoren moeten ingelicht worden over de effectiviteit van interventies, een meervoudig behandelmodel is beter, (*risk*)*assessment* is essentieel, opvolging en evaluatie eveneens, er moet meer

aandacht gegeven worden aan de organisatorische aanpak, en tenslotte is het erg belangrijk dat er contact is met de daders; onderzoek wijst immers uit dat hoe meer contact er is, hoe meer impact op de gedragsverandering.

Plenary session 2. Supporting desistance from offending: The social and relational contexts of change

De bovenstaande, meer psychologische benadering van het "What Works" debat, werd mooi in evenwicht gebracht door de "maatschappelijk werk"- benadering die door F. McNeill van de Glasgow School of Social Work werd gepresenteerd. Hij vertrekt vanuit het "desistance-paradigma", dat recentelijk veel belangstelling geniet in de UK. In deze benadering wordt de nadruk gelegd op het veranderingsproces dat ertoe leidt dat daders ophouden met het plegen van criminaliteit². *Primary desistance* gaat over het (blijven) ophouden, en *secondary desistance* over de gewijzigde visie van de dader op zichzelf, als iemand die geen misdrijven meer pleegt. Onderzoek in deze materie gaat na welke factoren dit veranderingsproces ondersteunen en hoe interventies hier best kunnen op afgestemd worden. In zijn betoog waarschuwt McNeill voor het opkomend "corectionalisme"; een penale benadering die de voorrang geeft aan het publieke belang op dat van de individuele dader, wat kan leiden tot intolerantie en onrechtvaardigheid. Correctionalisme schrijft crimineel gedrag en de verantwoordelijkheid daarvoor toe aan factoren die eigen zijn aan de dader en negeert de ruimere context, zodat de maatschappij geen schuld treft. De dader wordt gezien als een "gevaarlijk en afwijkend type". Er wordt gefocust op zijn negatief gedrag en de risico's die hij stelt, eerder dan op zijn noden, behoeften en sterktes. Tot slot stelt deze tendens eerder een controlegerichte aanpak voor. Hij waarschuwt in het bijzonder voor de "recuperatie" van de behande-

² F. McNEILL, S. BATCHELOR, R. BURNETT and J. KNOX, *21st Century Social Work. Reducing Reoffending: Key Skills*. Edinburgh: Social Work Services Inspectorate (available online at: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/37432/0011296.pdf>); F. McNEILL, 'A desistance paradigm for offender management', *Criminology and Criminal Justice*, 6(1): 39-62, 2006.

lingsideologie door dit correctionalisme, waarbij voorbij wordt gegaan aan de individualiteit van de dader; deze wordt een object van behandeling in plaats van een subject waarin de therapeut zich engageert, hij wordt "de seksuele delinquent", een probleem voor de samenleving. De behandeling heeft dan eerder tot doel deze samenleving te beschermen, dan het bevorderen van het welbevinden van de dader. Deze aanpak manifesteert zich immers met betrekking tot de programma's in de UK, die zeer sterk gericht zijn op "effectiviteit", wat het risico inhoudt op simplificatie, centralisering en standaardisering van de aanpak, in plaats van het trachten te begrijpen van het veranderingsproces. Als wordt onderzocht wat dit veranderingsproces ondersteunt, dan blijkt dat vooral humane en interpersoonlijke factoren belangrijk zijn. Immers, naast de gehanteerde methode (15%) blijken de context van de betrokkene (40%), de relatie met de therapeut (30%), en de verwachtingen van de behandeling (15%) minstens even of zelfs veel belangrijker voor een positief resultaat. Het gaat dan meer bepaald om empathie, respect voor de cliënt, therapeutische echtheid, een goede therapeutische relatie en een cliëntgerichte aanpak. Hij pleit er dan ook voor dat behandeling zou vertrekken vanuit het perspectief van de dader, zijn noden en behoeften en zou trachten het veranderingsproces te begrijpen. De dilemma's die met een keuze voor deze aanpak gepaard gaan zijn het feit dat het kostelijk is, politieke moed vraagt en dat men moet kunnen en willen investeren in mensen en/of programma's.

Plenary session 3. Rehabilitation in Belgium: Why? What? When? Where?

De voormiddag werd afgesloten met een uiteenzetting door Prof. Snacken, voorzitter van de vakgroep criminologie - VUB, over de situatie in eigen land. Vergeleken met de UK nemen criminologen in ons land een meer kritische houding aan ten opzichte van het "what works" debat. Dit heeft er mee te maken dat onze penale cultuur eerder geschoeid is op een neo-klassieke leest, waarbij de proportionele bestraffing als vergelding en afschrikking de regel is. Behandelmingsmaatregelen zijn enkel voorzien in afwijking daarvan, kaderend binnen de sociaal-verweer-

doctrine en bedoeld voor "abnormale" daders. Hoewel de mogelijkheid tot het opleggen van behandeling voorzien is doorheen heel de strafrechtelijke procedure³, wordt er in de praktijk slechts met mondjesmaat gebruik van gemaakt. Toch is er de afgelopen 20 jaar ook in ons land sprake van een (her)opleving van de behandelgedachte, mede naar aanleiding van acute gebeurtenissen (bv. zaak Dutroux) en ten opzichte van specifieke categorieën (drugsdelinquenten, seksuele delinquenten, geweldsdelinquenten). Wat de toekomst van de behandeling in strafrechtelijke context betreft, belicht Prof. Snacken twee bijkomende perspectieven: die van het reductionisme en een "human rights" perspectief. In het eerste perspectief wordt nagegaan in welke mate de nadruk op "rehabilitation" bij de bestraffing kan leiden tot een verminderd gebruik van de vrijheidsberoving of juist het tegenovergesteld effect kan hebben. In het tweede perspectief wordt de vraag gesteld in welke mate er in België een recht op sociale (re)integratie bestaat, hoe dit zich verhoudt met het risico-denken in de bestraffing, hoe fundamentele rechtsprincipes als proportionaliteit, gelijkheid en rechtzekerheid te verzoenen zijn met individuele behandeling en welke de juridische beletsels zijn voor de sociale reïntegratie van ex-gedetineerden.

Gezien het over een zeer ruime thematiek gaat werden er in de namiddag seminaries voorzien, waarin specifieke deelaspecten van deze problematiek aan bod kwamen. De seminaries gingen van start met een korte uiteenzetting door een inleider en een respondent, beiden experts van het terrein, die vanuit hun invalshoek het thema toelichtten. Vervolgens werd het debat met de aanwezigen aangegaan. Het weergeven van al deze discussies is in het kader van deze korte bijdrage onmogelijk, we moeten ons dan ook verontschuldigen voor het vele snoeiwerk, en

³ Therapeutisch advies op politieel niveau, pretoriaanse probatie en therapie binnen de strafbemiddeling door het parket, VOV door de onderzoeksrechter, probatie, leer- en werkstraf door de strafrechter, vervroegde invrijstellingen en gratie tijdens de strafuitvoering.

beperven ons tot enkele hoofdlijnen per seminare.

Behandeling van seksuele delinquenten: Hilde Tubex (docent vakgroep criminologie - VUB) en Dirk Dufraing (slachtoffer - daderbemiddeling Turnhout).

Seksuele delinquenten zijn in ons land de daders die het sterkst gevisieerd worden in het kader van behandeling in strafrechtelijke context⁴. Hierbij zijn een aantal fundamentele keuzes gemaakt, zoals de optie om niet te behandelen tijdens de detentie, maar de betrokkenen te oriënteren naar een behandeling in het kader van een vervroegde vrijstelling. Deze keuze wordt door ons verdedigd, omwille van verschillende aspecten. Een gevangenissetting is immers geen therapeutisch milieu en zal dit nooit worden; een zekere graad van vrijwilligheid en openheid, die wordt verondersteld bij een behandeling, schept moeilijkheden in een coërcitief kader, en we moeten voorkomen dat een gevangenisstraf zou worden opgelegd, precies omdat deze behandeling mogelijk maakt. De combinatie van straffen en behandelen lijkt ons bij deze daders wel een terechte optie, doch de combinatie van de verschillende interventies dreigt de proportionaliteit van de bestraffing in het gedrang te brengen, en perverse effecten loeren om de hoek. Zo blijkt uit onderzoek dat er in de praktijk steeds meer seksuele delinquenten kiezen voor strafeinde en zonder verdere begeleiding of behandeling de gevangenisdeur uit wandelen⁵. Bij misdrijven in het algemeen, doch zeker bij seksueel normoverschrijdend gedrag, is de zorg voor het slachtoffer echter minstens even belangrijk dan die voor de dader. Dit perspectief wordt belicht door **Dhr. Dufraing**, vanuit zijn ervaringen met slachtoffer-daderbemiddeling

in Turnhout⁶. Hun praktijk wijst uit dat nogal wat slachtoffers van seksueel geweld van het bemiddelingsaanbod gebruik willen maken. De vraag komt ook dikwijls vanuit de dader en, hoewel men hier zeker rekening moet houden met externe motivaties, gaat het door de aard van de zaak om indringende confrontaties. Er vinden verschillende gradaties van bemiddeling plaats, gaande van wensen en verwachtingen met betrekking tot de schadevergoeding, over vragen omtrent de feiten zelf, het uitspreken van bezorgdheid over mogelijke volgende slachtoffers, tot rechtstreekse contacten. Als partijen het resultaat van de bemiddeling kenbaar wensen te maken aan de bevoegde gerechtelijke instanties, kan dit in de vorm van een door hen ondertekende overeenkomst of gezamenlijke verklaring waarmee de rechter of een rechtscollège rekening kan houden. Het is slechts bij een minderheid van zedenzaken dat wordt overgegaan tot rechtstreekse confrontatie, en dit vooral indien de feiten plaats vonden tussen bekenden. Deze gesprekken zijn delicaat en worden dan ook minutieus voorbereid en voorzien van professionele ondersteuning. De ervaringen zijn positief, al zijn er ook zaken waarin een of beide partijen een gezamenlijk gesprek niet voor herhaling vatbaar achten. Zij vinden echter dat de keuze voor bemiddeling en de vorm waarin dit gebeurt, bij de betrokken partijen ligt, het is hun conflict, en de weerstand vanuit de therapeutische en juridische wereld dient hieraan onderschikt te zijn. Tot slot wil Dhr. Dufraing zeker niet stellen dat bemiddeling alle problemen in deze context kan oplossen, maar het kan een belangrijke stap zijn in het verwerkingsproces. Voor zowel dader als slachtoffer is hun tevredenheid over de bemiddeling momenteel de belangrijkste graadmeter voor 'What works'.

Verwachtingen van behandeling als alternatief voor detentie: Onderzoeksrechter Kris Thys (Rechtbank Eerste Aanleg Antwerpen) en Dr.

⁴ TUBEX, H., 'Seksuele delinquentie doorheen de strafproces', in DILLEN, C. & COSYNS, P. (eds.), *Behandeling van seksuele delinquenten in België*, Leuven-Apeldoorn, Garant, 2000: 9-42.

⁵ TUBEX, H. & STRYPSTEIN, J., 'Grasduinen in penitentiaire bronnen en statistieken', in DEVROE, E., BEYENS, K. en ENHUS, E. (eds.), *Zwart op wit? Duiding van cijfers over onveiligheid en strafrechtsbedeling in België*. Brussel, VUB Press, 2006: 321-357.

⁶ Cf. Wet van 22 juni 2005 op bemiddeling in een strafrechtelijke context.

Ludo Restiau (Forensisch Psychiater VAGGA / Fonds Dr. Andersen)

Dhr. Thys kadert het probleem van de behandeling in strafrechtelijke context in de verschillende geschiedenis, paradigma's en opties van enerzijds hulpverleners en anderzijds justitie, hier meer bepaald rechters. Bovendien gaan de verschillende actoren er soms te snel vanuit dat men elkaar kent, terwijl dit in de praktijk niet het geval is. Dit geeft aanleiding tot problemen en misverstanden, waarvan Dhr. Thys er in zijn uiteenzetting enkele belicht. Verwachtingen bij het opleggen van een gedwongen behandeling worden vanuit de kant van de (straf)rechters o.m. gekleurd door topics als "openbare veiligheid", "maatschappelijk belang" en "bescherming van de sociale grondrechten". Wat dit eerste aspect betreft, leert de praktijk dat de effectiviteit van de gevangenis vanuit het oogpunt van recidive-preventie hoogst twijfelachtig is. Alternatieve maatregelen en straffen kaderen meer in een herstelgerichte visie waarin de justitiecliënt verantwoordelijkheid dient op te nemen voor zijn daden. Toch blijft recidivepreventie een belangrijk doel, en om dit te bereiken is het noodzakelijk dat rechters voldoende informatie krijgen vanuit de hulpverlening, doch waar men zich soms al te vaak verschuilt achter de façade van het beroepsgeheim. Om belemmeringen in verband met het beroepsgeheim te vermijden zijn de meeste magistraten dan ook voorstander van een zgn. "gedeeld beroepsgeheim" tussen rechters en hulpverleners waardoor een vlotte doorstroming van informatie mogelijk wordt. Vanuit deze redenering is de cliënt van de hulpverlening niet de delinquent maar wel justitie zelf⁷. Tot slot veronderstelt hulpverlening als sociaal grondrecht dat een hulpverleningsaanbod voor de justitiecliënt beschikbaar, toegankelijk en continu moet zijn, wat ook in de praktijk niet altijd het geval is. **Dr. Restiau** erkent deze knelpunten, maar is vanuit zijn ervaring tevens voorstander van een samenwerking. Hij verzet

zich tegen het schrikbeeld dat sommigen oproepen bij een 'gedwongen behandeling'. Eigenlijk is er in elke situatie waarin iemand 'vrijwillig' in behandeling gaat wel een vorm van dwang aanwezig. In een verplichte behandeling is de eerste stap de persoon bewust te maken van zijn problematiek. Daarna wordt het voor de justitiecliënt vaak snel duidelijk dat er andere en nieuwe gedragsuitwegen moeten gezocht worden; wat de medewerking verhoogt zodat de cliënt de hulpverlening steeds minder als 'gedwongen' ervaart. Dr. Restiau geeft aan dat dwangtherapie, zelfs bij ontkenneren, wel degelijk werkbaar kan zijn mits er tussen de hulpverlener en de justitiecliënt een vertrouwensrelatie kan opgebouwd worden. Punten waaraan binnen dergelijke therapeutische setting kan gewerkt worden zijn volgens hem o.m. probleeminzicht en werken aan het zelfwaardegevoel van de betrokkene.

Verwachtingen van behandeling in het kader van voorwaardelijke invrijheidstelling: Freddy Pieters (voorzitter Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling Brussel) en Pierre Reynaert (regionaal directeur Dienst Justitiehuisen)

Volgens **Dhr. Pieters** staan de gezondheidszorg en de hulpverlening in ons land op een niveau dat correspondeert met onze hoge welstand, vooral dan in Vlaanderen. Van Justitie in het algemeen en van het gevangeniswezen in het bijzonder kan datzelfde niet gezegd worden. Vandaar stelt hij dat "*Wie in een glazen huis woont, voorzichtig moet zijn om met stenen te gooien*". Hij brengt een aantal knelpunten aan in verband met de nieuwe regelgeving inzake voorwaardelijke invrijheidstelling (VI) (wet van 05.03.98). Een eerste knelpunt is dat de wet verplicht een begeleiding of behandeling voorziet voor bepaalde categorieën van seksuele delinquenten, terwijl dit in de praktijk niet altijd nodig of zelfs wenselijk is. Een tweede knelpunt is dat zulk een behandeling, buiten de wil van de betrokkene om, soms niet gevonden wordt. Zo stelt dhr. Pieters dat er op dit ogenblik voor de Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling Brussel alleen al een tiental dossiers in een patsituatie terecht zijn gekomen en hen wettelijk geen VI kan worden toegekend. De verslaggeving door de Psychosociale Dienst (PSD) van de

⁷ JACOBS, T., *Interstructurele communicatie en samenwerking tussen hulpverleningsvoorzieningen en politionele en justitiële instanties met respect voor het beroepsgeheim (11 juni 1999)*, Heverlee, overlegplatform GGZ Vlaams-Brabant, 1999, 69.

gevangenis is van groot belang bij het voorstel tot VI. Ofschoon de kwaliteit door de band goed is, zijn er toch opvallende verschillen en kan bijv. de multidisciplinaire benadering lang niet altijd meer gegarandeerd worden. Ook blijkt er een cultuurverschil te bestaan tussen Nederlandstalige en Franstalige PSD's; zo wensen de Franstaligen bijv. geen uitspraken te doen over prognose en wijzen zij de risicotaxatie-instrumenten af. Ook wat betreft de opvolging na de vrijstelling blijken er belangrijke verschillen tussen Nederlandstalige en Franstalige justitieassistenten / hun hiërarchie. Dit soort variaties geeft een reëel gevaar op dispariteit in de strafuitvoering, zodanig zelfs dat de regio van besluitvorming en opvolging dreigt de beslissing tot al dan niet toekenning te beïnvloeden. **Dhr. Reynaert** haakt aan bij de problematisering van de systematisch verplichte behandeling. Is deze verplichte behandeling geen "*paradoxaal goocheltruukje*", zo vraagt hij zich af, waarbij iedereen moet doen alsof er effectief een vraag om hulp bestaat vanwege de dader, terwijl het eigenlijk alleen maar om een wens van de vertegenwoordigers van de gevestigde orde gaat. In plaats van responsabilisering creëert men aldus een systeem van wederzijds bedrog. De vraag "wie wenst de behandeling?" heeft bijzonder belangrijke implicaties, zowel voor het verloop van de therapie als voor de rol van de therapeut en zelfs voor de toekomst van de democratie. Wat de variaties tussen de Nederlandstalige en de Franstalige aanpak betreft, zegt Dhr. Reynaert dat de regio van besluitvorming en opvolging de toekenning van VI absoluut niet mag beïnvloeden. Hij voegt er aan toe het wantrouwen van Dhr. Pieters tegenover de zagezegde "Franstalige aanpak" niet goed te begrijpen, daar de Franstalige VI-commissies deze redenen nooit aankaarten en er klaarblijkelijk geen probleem mee hebben. Hij besluit dat het vooral belangrijk is dat de Franstalige justitieassistenten volgens de methodologie van de Dienst Justitiehuisen proberen te werken en dit blijktbaar tot tevredenheid van de Franstalige VI-commissies.

Samenwerking Justitie-externen - de respectievelijke rol van de hulpverlener: Stef Decoene (PSD Centrale Gevangenis Leuven en K.U.Leu-

ven) en Ellen Gunst (psychologe - psychotherapeute FIDES)

In dit seminarie komen de hulpverleners zelf aan bod. **Dhr. Decoene** stelt dat de psychosociale actoren binnen Justitie - waarvan hij als PSD-lid deel uitmaakt - vanuit wetenschappelijk en klinisch perspectief minstens behandelingsgericht werken, en dat de gevangeniscontext hierbij niet per se een hinderpaal hoeft te zijn. Hij onderbouwt deze stelling vanuit zijn visie op (het verloop van) een psychosociaal onderzoek om de bevoegde diensten te adviseren en/of te informeren inzake diverse maatregelen, waaronder de VI. Zulk een onderzoek bestaat uit diverse gesprekken met de cliënt waarin centraal staat hoe de gedetineerde vroeger en nu met zijn verantwoordelijkheden omging en omgaat, en hoe hij het vanaf nu anders/beter zou kunnen doen. Doelstelling van deze gesprekken is dus om de gedetineerde meer/beter aanspreekbaar te maken t.a.v. de veelheid aan verantwoordelijkheden die personen dienen op te nemen doorheen de levensloop. En deze visie leunt dicht aan bij wat de doelstelling is van behandeling. Een ander aspect dat dikwijls als belemmering gezien wordt is dat er ook gerapporteerd wordt. Doch dit is volgens Dhr. Decoene vaak eerder een sterkte dan een zwakte. Het is immers een vorm van transparantie (en dus respect) die mee een noodzakelijke voorwaarde is voor een kwaliteitsvolle integrale forensische hulpverlening. Samenwerken is volgens hem dan ook geen probleem maar een vanzelfsprekendheid. Ook **Mevr. Gunst** gaat ervan uit dat hulpverlening binnen een strafrechtelijk kader niet altijd een gemakkelijk samenspel is, maar dat het kan werken. Om dit te bereiken moet men het verschil tussen beiden scherp stellen zodat de respectievelijke sterktes maximaal op elkaar zouden kunnen inwerken, maar de grens duidelijk stellen is iets anders dan zich distantiëren van elkaar. De meldingsplicht van justitiële hulpverleners betekent niet dat ze geen hulpverleningsrelatie kunnen opbouwen (het tegendeel wordt dagelijks bewezen), maar dat ze niet het maximale effect van een veilige, therapeutische relatie kunnen benutten. Trouwens, de forensische hulpverlening heeft Justitie nodig. Zonder het justitiële kader zouden vele forensische cliënten

het hulpverleningsproces niet aangaan of volhouden. Soms is het ook nodig dat Justitie ingrijpt en de grenzen (opnieuw) duidelijk stelt of de hulpverlening ondersteunt. De meldingsplicht van PSD en justitieassistenten vormt een heikel punt voor de samenwerking, maar deze als doodoener gebruiken om het 'samenwerken' te beperken tot het uitwisselen van formele aspecten komt de begeleiding van de cliënt niet ten goede. Zij besluit dan ook dat een duidelijk onderscheiden rol en een transparante samenwerking tussen justitiële en niet-justitiële hulpverleners de begeleiding van forensische cliënten met het oog op hervalpreventie meer slagkracht en slaagkans kan geven. Het geheel is immers meer dan de som van de delen.

De maatschappelijke verantwoording van de investering in daders: Dirk Janssen (kabinet minister van Justitie)

Dhr. Janssens geeft grif toe dat het bovenstaande thema een heikele kwestie is. Hij vertolkt de visie van de minister van Justitie terzake. Deze prioriteiten zijn reeds vastgelegd in haar beleidsnota, en gezien "koken geld kost", zijn er ook de nodige kredieten voor uitgetrokken. Zo is er bv. een stijging van 30% op het budget voor penitentiaire behandeling ten opzichte van 2002 (vorig beleidsplan).

1. Een eerste prioriteit is de scheiding van expertise en zorg tijdens de detentie, zoals dat in de buitenwereld ook het geval is.
2. De behandeling in de gevangenis moet aan dezelfde kwaliteitsnormen voldoen als daarbuiten. Om dat te realiseren is er o.a. een penitentiaire gezondheidsraad opgericht (bestaande uit medici en paramedici van binnen en buiten de gevangenis) om de minister terzake te adviseren.
3. Voor geïnterneerden is behandeling niet enkel aangewezen, maar hoogst noodzakelijk, daarom werden er de volgende initiatieven genomen:
  - a. In Vlaanderen worden er 2 nieuwe Forensisch-Psychiatrische Inrichtingen voorzien en dit in Gent (270 plaatsen, moet in 2009 operationeel zijn) en Antwerpen (120 plaatsen).
  - b. In Wallonië wordt de instelling in Paifve uitgebreid met 44 bedden.

c. Vanaf september worden er in elke psychiatrische afdeling multi-disciplinaire zorgequipes aangesteld die zullen instaan voor de behandeling van geïnterneerden. Bovendien zullen er psychiatrische behandelingsuren voorzien worden à rato van 5.5u / 100 geïnterneerden.

4. Een volgende prioriteit is dat het behandelingsaanbod aan gedetineerden hetzelfde moet zijn als buiten de gevangenis. Justitie zal hierbij een faciliterende rol spelen om ervoor te zorgen dat het aanbod van en door externe hulpverleners (van gemeenschappen/gewesten) in de gevangenis kan gerealiseerd worden. In Vlaanderen is er reeds een Strategisch Plan dat wordt geïmplementeerd in 6 gevangenissen, in Wallonië neemt men de eerste stappen in die richting. Het op elkaar afstemmen van de aanpak in beide landsgedeelten is hierbij essentieel. Maar ook vanuit Justitie moet er actief gewerkt worden aan een cultuur die open staat voor behandeling, begeleiding en hulpverlening. Een belangrijk aspect hierin is de opleiding van penitentiaire beamet betrekking tot. De duur van de opleiding is reeds opgetrokken van 4 naar 6 weken, en het luik dat aandacht geeft aan de rol van externe hulpverleners is uitgebreid.

Tot slot besluit Dhr. Janssens met het heetste hangijzer in heel het penitentiair beleid, nl. de overbevolking in gevangenissen. Het realiseren van bovenstaande prioriteiten is enkel mogelijk als de *input* in de gevangenis kan teruggedrongen worden, als alternatieven effectief worden aangewend ter vervanging van een vrijheidsberoving en als de gevangenisstraf enkel en alleen als *ultimum remedium* wordt gebruikt.

De studiedag werd afgesloten met een uiteenzetting door Kristine Kloeck, Hoofddocent VUB en Algemeen Directeur Europees Centrum voor Vermiste en Seksueel Uitgebuide Kinderen (Child Focus).

In haar betoog vertrekt ze vanuit de volgende vragen:

- *Zijn we goed bezig?*
  - *Waar willen we naartoe, en meer bepaald, wat zijn mijn wensdromen?*
1. Als deelantwoord op de eerste vraag stelt Prof. Kloeck dat volgens haar het samengaan van

strafrecht en hulpverlening niet enkel een goede zaak is, maar een noodzakelijkheid. Immers, in complexe zaken zoals ernstige geweldsdelicten of seksueel normoverschrijdend gedrag kan het niet gaan om een of-of keuze. De term "behandeling" dekt dan niet enkel een strikt therapeutische aanpak, maar verwijst naar een breed medisch, psychologisch, psychosociaal, maatschappelijk, persoons- en gezinsgericht hulpaanbod om delinquenten en naastbestaanden te ondersteunen met het oog op integratie in de samenleving. Zij pleit dan ook voor het uitbreiden en verdiepen van onze kennis rond risicofactoren **én** constructieve geïntegreerde interventieprogramma's, zodat we onze keuzen en beslissingen meer en steeds beter wetenschappelijk kunnen onderbouwen.

2. Ook de maatschappelijke dimensie van de criminaliteitsproblematiek ondersteunt de optie van het samengaan van straffen en behandelen. Immers, criminaliteit is een maatschappelijk gegeven waarbij de dader- en slachtofferdimensies dynamisch op elkaar betrokken zijn en niet los staan van de tijds- en ruimtelijke context van het gebeuren. Daders en slachtoffers maken deel uit van eenzelfde criminaliteitscontinuüm; een polarisering van beider posities heeft nefaste gevolgen voor beiden én voor de samenleving. De vraag die zich hierbij opdringt is of er hier ook een politiek en maatschappelijk draagvlak voor is? Volgens Prof. Kloeck is het politiek-maatschappelijk draagvlak geen statisch, maar een dynamisch gegeven. Het komt er dus, zeker in barre tijden, op aan om te blijven uitnodigen daarover mee te denken en te dialogeren.

3. Om dit te realiseren dient er echter samengewerkt te worden. Er is heel wat gezegd over de gekende spanningsvelden tussen strafrecht en hulpverlening, en ook over de moeilijkheden van de bevoegdheidsverdeling, waarbij de behandeling (vóór, tijdens en na de detentie) wordt toevertrouwd aan justitie-externe partners. Prof. Kloeck wil hiervoor niet blind zijn, maar zij aanvaardt niet dat de moeilijkheden daaromtrent een echte probleemoplossing in de weg staan. Haar visie is duidelijk en radicaal: we leven in een gefedereerde staat, we dragen daar de gevolgen én genieten er de voordelen van. Een "*ménage à trois*" tussen justitiecliënt, justitiële verwij-

zer/ begeleider/PSD- medewerker en externe hulpverlener biedt volgens haar juist een unieke kans om de deontologisch noodzakelijke scheiding tussen adviseren en behandelen te realiseren en om - op maat van de justitiecliënt en rekening houdende met zijn specifieke levenscontext - een rechtsgelijke toegang tot de reguliere hulpverlening te waarborgen.

Wat betekent bovenstaande evaluatie voor haar wensdromen voor de toekomst?

1. Haar eerste wens is dat justitie én hulpverlening op beleids- én praktijkniveau elk haar rol opneemt om de elkaar aanvullende verantwoordelijkheden zo creatief en optimaal mogelijk in te vullen en een kwaliteitsvolle integrale forensische hulpverlening uit te bouwen. Hulp krijgen is een recht, ook voor justitiecliënten, en hulp bieden is een humane plicht voor de hulpverlener. Zo is het onaanvaardbaar dat tientallen VI.-dossiers niet uitstromen omdat er geen hulpaanbod voorhanden is, en is het evenmin legitiem cliënten te weigeren omdat ze geen probleemzicht hebben of de feiten ontkennen of minimaliseren. Behandeling is juist dan des te meer noodzakelijk!

Het "tekort-aan-middelen" schuift ze van de baan als een excuus: het gaat erom de vele beschikbare middelen juist in te zetten en op elkaar af te stemmen. Het uitbouwen van een toereikend en kwalitatief hoogstaand aanbod is een maatschappelijke plicht en verantwoordelijkheid van de gemeenschapsoverheden. Justitie van zijn kant moet respect opbrengen voor en vertrouwen geven aan de hulpverlening. Dit vergt een bereidheid zich in te leven in een andere visie op de delinquente medemens en een bekwaamheid om rekening te houden met dat perspectief. Of er ook in de gevangenis een écht therapeutisch aanbod zou moeten zijn, blijkt nog steeds een dilemma. Voorzichtig stelt ze geneigd te zijn het risico van oneigenlijk gebruik van de vrijheidsberoving niet te laten opwegen tegen het argument van het nuttig gebruik van de lege detentietijd.

2. Een tweede wens is dat er werk zou gemaakt worden van de bestaande lacunes in het forensisch zorgcontinuüm (een hulpaanbod voor all-ochtonen, zwakbegaafden, jonge daders van sek-

sueel normoverschrijdend gedrag,...), en dat vroegdetectie en preventie, het zwakke broertje in heel dit verhaal, de beleidsaandacht zou krijgen die het verdient.

HILDE TUBEX